



บทที่ 3

สงขลาประชาคม : ความเป็นมาและสภาพทั่วไป

ความพยายามในการแสวงหาหนทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ของประชาชนในพื้นที่จังหวัดสงขลา เพื่อค้นหา กระบวนทัศน์ วิถีคิด อันจะเสริมให้เกิดการพัฒนาที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของภาคประชาชน นั้นมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาความเป็นมาของตนเองอย่างยาวนาน กลุ่มผู้นำภาคประชาชนอันได้แก่ ผู้นำชาวบ้าน องค์การภาคประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ได้ใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประสบการณ์ส่วนตัว ที่ตนเองและชุมชนพึงมี รวมไปถึงการดัดแปลงแก้ไขสิ่งเหล่านี้ เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสม ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ส่วนที่เป็นการเสริมให้ภาคประชาชน/องค์กรภาคประชาชนสามารถทำหน้าที่ของตนเองได้ ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การเคลื่อนไหวการตัวกันดำเนินกิจกรรมในนาม "สงขลาประชาคม" จึงเป็นหนึ่งในความพยายามของภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดสงขลา เพื่อค้นหาแนวทางในการแก้ไขและเสริมให้เกิดการพัฒนาในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงอยู่ของภาคประชาชน การศึกษาในบทนี้จึงให้ความสำคัญกับการอธิบายถึงความเป็นมา และลักษณะทั่วไปของ "สงขลาประชาคม" ทั้งในแง่ความเป็นมาในการก่อตั้ง โครงสร้างองค์กร การดำเนินกิจกรรม การระดมทุน การแก้ไขความขัดแย้ง เป็นต้น ตลอดจนการวิเคราะห์เพื่อค้นหาว่า สงขลาประชาคม มีลักษณะเป็นความเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบใด โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ความเป็นมาของสงขลาประชาคม

ในอดีตที่ผ่านมาพื้นที่จังหวัดสงขลาได้มีการเคลื่อนไหวดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชนมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2520 กล่าวได้ว่ากลุ่ม "สัจจะออมทรัพย์" ในพื้นที่อำเภอจะนะ อันได้แก่ ตำบลน้ำขาวของ ชบ ยอดแก้ว ตำบลคลองเป็ยะ ของ อำพร ด่วงปาน ซึ่งจัดตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ. 2523 เป็นกลุ่มชาวบ้านกลุ่มแรกๆ ที่นำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนโยบายการส่งเสริมกลุ่มการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของกรมการพัฒนาชุมชนให้เข้ากับวัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิต จากนั้นจึงได้พัฒนากลุ่มมาด้วยตนเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ จนประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการจนมีชื่อเสียงในระดับประเทศมาจนถึงปัจจุบัน

ในขณะที่การก่อกำเนิดขององค์กรพัฒนาเอกชนหรือ NGOs นั้นเริ่มต้นในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2525 ได้มีการก่อตั้ง " โครงการพัฒนาชุมชนประมงปากบางนาทับ" ในพื้นที่ตำบลปากบางนาทับ อำเภอจะนะ ขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนกลุ่มแรกในพื้นที่จังหวัดสงขลา และถือเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนองค์กรแรกของภาคใต้ ต่อมาได้ขยายพื้นที่การทำงานไปทั่วจังหวัดสงขลา ในนาม "โครงการพัฒนาชุมชนประมงขนาดเล็กจังหวัดสงขลา"

ในช่วงทศวรรษที่ 2530 ได้มีการขยายตัวอย่างกว้างขวางของกลุ่มกิจกรรม (civic group) ในพื้นที่ภาคประชาสังคมจังหวัดสงขลา ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่ดำเนินการก่อตั้งโดยองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และก่อตั้งโดยประชาชน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามองค์กรประชาชน การขยายตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนในจังหวัดสงขลา นั้น แสดงให้เห็นจากลักษณะประเภทของงานเช่น งานด้านสิ่งแวดล้อม งานพัฒนาชนบท งานด้านชุมชนเมือง เป็นต้น และพื้นที่ในการทำงานของกลุ่ม ซึ่งมีความครอบคลุมทั้งในเขตเมือง และในชุมชนชนบท ทั้งนี้พื้นฐานในการทำงานจะแตกต่างกันไปตามกลุ่มคนหรือประเด็นปัญหาในแต่ละพื้นที่ แต่ละท้องถิ่น หรือตามแต่วัตถุประสงค์เป้าหมายของแต่ละองค์กร

ปัจจัยสำคัญซึ่งเอื้ออำนวยต่อการก่อกำเนิดและขยายตัวขององค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัดสงขลา ซึ่งเรียกโดยรวมว่ากลุ่มองค์กรภาคประชาสังคม ได้อย่างครอบคลุมทั้งในแง่พื้นที่และประเด็นในการทำงานนั้น เงื่อนไขสำคัญอันหนึ่งได้แก่ ภาวะคลี่คลายตัวลงของสงครามแย่งชิงมวลชนระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับภาครัฐ อันเป็นผลมาจากนโยบาย 66/23 ที่ทำให้ภาครัฐผ่อนคลายการความเข้มงวดที่มีต่อการรวมตัวดำเนินกิจกรรมของภาคประชาชนลงไปในระดับหนึ่ง จนทำให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างกว้างขวางในพื้นที่จังหวัดสงขลา

อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มองค์กรเหล่านี้ในยุคเริ่มต้นยังเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำงาน และเคลื่อนไหวในกิจกรรมตามหน้าที่ความรับผิดชอบในพื้นที่ของตนเป็นหลัก หากจะมีการเชื่อมโยงการทำงานกันอยู่บ้างก็จะอยู่ในกลุ่ม/องค์กรที่ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือเรียนรู้ในการทำงานระหว่างกันเอง การทำงานดังกล่าวยังขาดการสื่อสารเผยแพร่ต่อสังคมในวงกว้าง ประเด็นการทำงานไม่เป็นที่รับทราบของสาธารณะ จึงทำให้การสนับสนุนจากสังคมมีไม่เท่าที่ควร

3.1.1 การเคลื่อนตัวเข้าร่วมกิจกรรมขององค์กรประชาชน

จุดเริ่มต้นที่ทำให้กลุ่มองค์กรในภาคประชาสังคมเคลื่อนตัวเข้าหากันนั้น เริ่มต้นจากในปี พ.ศ. 2530 กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษาออกโรงเรียน ซึ่งมีประสบการณ์ด้านการพัฒนาสื่อเพื่อการศึกษา และด้านสื่อสารมวลชนท้องถิ่นกลุ่มหนึ่ง ในพื้นที่จังหวัดสงขลาได้รวมตัวกันในนาม "กลุ่มวิทยุสร้างสรรค์ คอร์เรดิโอ" โดยระดมทุนกันเองในเบื้องต้น ชื่อเวลาจากสถานีวิทยุในท้องถิ่น เพื่อจัดทำรายการวิทยุที่บอกกล่าวเรื่องราวที่เกิดขึ้นและเป็นไปในพื้นที่จังหวัดสงขลา และสื่อสารงานด้านการพัฒนาออกภาครัฐสู่สาธารณะ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้จัดทำต้องการให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของรายการวิทยุที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อสื่อสารกับผู้คนในสังคม

กลุ่มคอร์เรดิโอจึงเริ่มต้นจากการผลิตรายการวิทยุ เพื่อนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลาภายใต้ชื่อ "โลกสดใสในบ้านเกิด" ซึ่งเน้นนำเสนอเรื่องราวด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น นำเสนอความเคลื่อนไหวของกิจกรรมต่างๆ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว โดยได้มีการเชิญนักวิชาการในท้องถิ่นที่ทำการศึกษารื่องทะเลสาบเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทะเลสาบ รวมถึงกลุ่มกิจกรรมหรือองค์กรชาวบ้านอื่นๆ มาพูดคุยให้ข้อมูลในรายการ ทำให้ได้รับความสนใจจากประชาชนในวงกว้างมากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นทะเลสาบสงขลานั้น ได้กลายเป็นประเด็นที่สามารถเชื่อมโยงความสนใจที่หลากหลายของผู้คนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบ ซึ่งไม่ได้มีเฉพาะชาวสงขลาเท่านั้น แต่ยังมีทั้งชาวนครศรีธรรมราช และพัทลุงซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกันให้ความสนใจเป็นอย่างมาก

การนำเสนอเรื่องราวประเด็นปัญหา รวมไปถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นสู่สังคม เป็นประเด็นสำคัญที่สามารถเชื่อมโยงความสนใจของผู้ฟังรายการได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นใกล้ตัว แต่ไม่มีโอกาสได้ทราบมากนัก รายการดังกล่าวได้สร้างความผูกพันในหมู่คนฟังจนก่อตัวเป็น "กลุ่มคนรักบ้านเกิด" ขึ้น และได้ร่วมกันผลักดันให้เกิดเวทีกลางเพื่อการพบปะและแลกเปลี่ยนความรู้ และจัดกิจกรรมรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยการจัดกิจกรรม "โลกสดใสในบ้านเกิด" ขึ้นในวันที่ 8 มิถุนายน ปีพ.ศ. 2534 ซึ่งมีองค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจ เอกชน และหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มผู้ฟังรายการ เป็นผู้ร่วมกันจัดงาน โดยได้มีการหยิบยกปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นกับทะเลสาบสงขลาเป็นประเด็นหลักในการจัดกิจกรรม ภายในงานมีการจัดแสดงนิทรรศการการนำเสนอข้อมูลจากนักวิชาการและจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่ มีการประกวดผลงานภาพถ่าย ภาพวาด และบทกวีภายใต้หัวข้อ "รัก ห่วงแหน และผูกพันต่อ

ทรัพยากรธรรมชาติในบ้านเกิด” ปรากฏว่างานดังกล่าวประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก (สุทธิบัตร การจัดงานโลกสดใสในบ้านเกิด, 2534)

กิจกรรมดังกล่าวดำเนินการติดต่อกันมาจนถึงปี พ.ศ. 2540 โดยได้มีการขยายประเด็นการทำงานออกไปอย่างต่อเนื่องและกว้างขวางจากทะเลสาบ ลู ลำน้ำที่หล่อเลี้ยงทะเลสาบ ลู ประเด็นปัญหาเมืองใหญ่ ไปจนถึงป่าต้นน้ำ และไปจนถึง “คน” ในฐานะผู้ก่อปัญหาและผู้แก้ปัญหา และเยาวชนในฐานะผู้สืบสานจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง และแผ่นดินเกิดในรุ่นต่อไป* การขยายตัวของกิจกรรมนั้น เห็นได้จากงานในปีที่ 4 ประจำปี พ.ศ. 2537 ซึ่งนอกจากจะมีเวทีกลางที่อำเภอหาดใหญ่เหมือนกับในทุกปีแล้ว ยังได้มีการขยายเวทีการจัดงานไปยังพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคูซูดในอำเภอสทิงพระซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทะเลสาบสงขลา โดยมีกลุ่มคนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดกิจกรรมเพื่อรณรงค์ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเอง และในการจัดงานปีที่ 5 ประจำปี พ.ศ. 2538 ภายใต้แนวทางการจัดงานร่วมกันว่า “สายน้ำกับความอยู่รอดของชุมชน” ได้มีเวทีกิจกรรมท้องถิ่นเกิดขึ้นถึง 3 จุด คือ ที่คลองลำโรง คลองอุตะเภา ซึ่งเป็นสายน้ำที่เชื่อมโยงกับทะเลสาบสงขลา และที่คูซูด

นอกจากการขยายตัวของกิจกรรมแล้ว จำนวนหน่วยงานที่เข้าร่วมจัดงานก็เพิ่มขึ้นมาตลอดจากเพียงไม่ถึง 10 องค์กรในปีแรก (พ.ศ. 2534) เป็น 41 องค์กรในปีที่ 5 (พ.ศ. 2538) โดยมีทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน เหตุผลสำคัญที่ทำให้มีองค์กรเข้าร่วมจัดงานเพิ่มมากขึ้นนั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะ ในช่วงทศวรรษที่ 2530 ได้มีการก่อเกิดและขยายตัวอย่างกว้างขวางของกลุ่มองค์กรในภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดสงขลาตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว และกลุ่มต่างๆเหล่านี้ก็ได้หมุนเวียนกันเข้าร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ

ในทัศนะของกลุ่มผู้ริเริ่มจัดงานเห็นว่าสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้ งานโลกสดใสในบ้านเกิด เติบโตได้อย่างต่อเนื่อง นั้นเป็นเพราะเป็นเพราะเป็นกิจกรรมที่มีจุดเด่นของอยู่ในตัวเอง (พรธนิภา โสทธิพันธ์, 2540:5) ซึ่งได้แก่

1.) เริ่มต้นบุกเบิกมาจากภาคประชาชนที่ตื่นตัว กล้าหาญและสร้างสรรค์ เชื่อมั่นในพลังคนธรรมดาสามัญและกลุ่มเล็กๆ

* ดูรายละเอียดงานกิจกรรมโลกสดใสในบ้านเกิดครั้งที่ 1-7 ได้ในภาคผนวก 3

- 2.) ใช้คำว่า "คนรักบ้านเกิด" โดยพลังสื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง และต่อยอดการเชื่อมโยงพลังของแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกัน
- 3.) หมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพตามความสมัครใจในแต่ละปี รวมทั้งปรึกษาหารือ ประชุมอย่างไม่เป็นทางการระหว่างแกนนำ
- 4.) มีกิจกรรมเล็กแต่ลึก เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดทั้งปี กลุ่มไหนมีประมุขสัมมนาจะบอกกันมา เชิญกันมา เกิดเป็นความผูกพันฉันท์พี่น้อง
- 5.) ระดมเงินทุน พร้อมๆกับระดมน้ำใจจากพลเมืองทั่วไป ไม่เน้นจำนวนเงินมากจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง ด้วยเชื่อว่าเงินเล็กน้อยจากคนหลายๆคน หลายฝ่าย แสดงถึงความร่วมมือ
- 6.) เชื่อมโยงกิจกรรมจากชนบทสู่เมือง และจากเมืองสู่ชนบท
- 7.) เชื่อมโยงความคิดและกิจกรรมระหว่างผู้ใหญ่สู่พลเมืองเด็ก ด้วยเชื่อมั่นว่าพลเมืองเด็ก คือพลังแห่งอนาคตของสังคมไทย
- 8.) ร่วมกันคิดพิจารณาประเด็นสำคัญๆ เพื่อรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้รักและหวงแหนทรัพย์สินแห่งแผ่นดินเกิด

จากการจุดเริ่มต้นที่ปัญหาทะเลสาบสงขลา กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้เชื่อมโยงคนระดับรากหญ้าที่อยู่ในพื้นที่และรอบๆ ทะเลสาบ แผ่ขยายมาสู่คนเมืองในที่สุด และดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าในพื้นที่จังหวัดสงขลามีการเกิดขึ้นขององค์กรภาคประชาชนมากมายหลายองค์กร ตามแต่ประเด็นที่เลือกมาทำงาน และประสบการณ์จากการเชื่อมโยงการทำงาน การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่างๆที่ได้กล่าวมา นั้นในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า เป็นพื้นฐานสำคัญในการก่อตัวและการดำเนินงานของภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดสงขลา ในนาม "สงขลาประชาคม" ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

3.1.2 การก่อตั้งศูนย์ประสานงานและคณะกรรมการประสานงานสงขลาประชาคม

แนวคิดการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้หันมายึดหลักปรัชญาของการพัฒนาโดยเน้น "คน" เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา นอกจากนี้ในแผนพัฒนาฉบับนี้ยังได้กำหนดแนวทางการพัฒนาประชาชาติ นั่นคือ การพัฒนาให้รัฐและประชาชนมีความเข้าใจที่ดี มีความรับผิดชอบ และมีความเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนดำเนินไปในเชิงสร้างสรรค์และเสริมสร้างสมรรถนะซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและกระบวนการทำงานแบบพหุภาคีในรูปแบบ "ประชาคม" ในลักษณะการรวมตัวของประชาชนกลุ่มต่างๆ ในระดับต่างๆ ให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติงาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ดำเนินการศึกษาทดลองหา รูปแบบการทำงานของพหุภาคี เพื่อให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแนวทางการเสริม สร้างการมีส่วนร่วมและกระบวนการประชาคมในช่วงแผนพัฒนาฯฉบับที่ 8 จึงได้มอบหมายให้ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รับผิดชอบโครงการศึกษาและทดลองจัดตั้งประชาคมใน 4 จังหวัดคือ น่าน ขอนแก่น เพชรบุรี และ สงขลา ตั้งแต่ ตุลาคม พ.ศ. 2538 – ธันวาคม พ.ศ. 2539

จากนโยบายดังกล่าว ปลายปี พ.ศ. 2538 นักวิชาการจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งจากส่วนกลางและในพื้นที่จึงได้เชิญแกนนำองค์กรประชาชน องค์กร พัฒนาเอกชน ตัวแทน ภาคธุรกิจ/อุตสาหกรรม นักวิชาการของสถาบันการศึกษา ในพื้นที่จังหวัด สงขลา มาร่วมประชุมปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการในประเด็นเกี่ยวกับ"ความเป็นประชาคม จังหวัดสงขลา" รวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด ประชาสัมพันธ์จังหวัด และผู้ อำนวยการศูนย์พัฒนาภาคใต้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็น แกนนำในการประสานงาน ต่อมาในช่วงต้นปี พ.ศ. 2539 จึงได้มีการกันประชุมสัมมนาเรื่อง "แนว คิดและความหมายของคำว่าประชาสังคม" อย่างเป็นทางการ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมจากทุกภาคทั้ง ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และภาคราชการ ประมาณ 250 คน ณ.โรงแรมพาวีเลียนสงขลาธานี โดยมี ศ.นพ.ประเวศ วะสี เป็นประธานในพิธีและบรรยายพิเศษในหัวข้อเรื่อง "ประชาสังคมกับสังคมไทย"

เวที่ดังกล่าวนับว่าเป็นความพยายามของภาครัฐและประชาชน ที่จะได้มีโอกาสสื่อสารระหว่าง กันอย่างเป็นทางการ และส่งผลให้เกิดกลุ่มที่ให้ความสนใจเรื่องประชาสังคมที่พยายามจะสานงาน ต่อ โดยมีศูนย์พัฒนาภาคใต้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำ หน้าที่ประสานงานในระยะแรก อย่างไรก็ตามในที่สุดด้วยโครงสร้างและวิถีคิดของระบบราชการกับ กลุ่ม/องค์กรภาคประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชนมีความแตกต่างกัน จึงทำให้ไม่สามารถประสาน การการทำงานด้วยกันได้ ประกอบกับความตั้งใจของเครือข่ายการทำงานจากโครงการโลกสดใสใน บ้านเกิด ที่ต้องการทำงานอิสระจากภาครัฐและหน่วยงานราชการ นอกจากนี้ แกนนำกลุ่ม/องค์กร ต่างที่ดำเนินงานร่วมกันมาตั้งแต่กิจกรรมโลกสดใสในบ้านเกิดเห็นว่า กระบวนการเติบโตของประชา สังคมที่แท้จริงนั้นจะต้องออกมาจากพลังประชาชนประชาชน การมาเกาะเกณฑ์ให้ก่อตั้งเป็นสำนัก งานประชาคม และแต่งตั้งโดยคำสั่งราชการให้มีคณะทำงานจึงไม่ใช่เรื่องจริง ศูนย์ประสานงานควร จะปฏิบัติหน้าที่ประสานงานสนับสนุนและเชื่อมโยงกลุ่มประชาชนที่มีอยู่แล้ว และควรส่งเสริมศักยภาพขององค์กรที่สามารถทำหน้าที่เป็นแกนกลางได้

จากการรวมตัวเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการทำงานอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่กิจกรรมโลกสดใสในบ้านเกิด และกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกัน ทำให้เหล่าบรรดาแกนนำกลุ่มองค์กรต่างๆ ได้มีการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ และได้มีการปรึกษาหารือกันอย่างไม่เป็นทางการหลายครั้งในเรื่องของการจัดขบวนการทำงานอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ประกอบกับพันธมิตรในส่วนกลางคือ บางกอกฟอรัม (Bangkok Forum) และกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่เคยร่วมงานกันมาก่อนแล้ว อาทิ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เป็นต้น มีความเคลื่อนไหวทั้งในเชิงการประชุมทางวิชาการ การประชุมสัมมนา และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมศักยภาพให้แก่กลุ่ม/องค์กรประชาชนมากขึ้น อันเป็นการกระตุ้นให้แกนนำสงขลาประชาคมที่รวมตัวกันอย่างหลวมๆ แต่จริงจังในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้นัดหมายกันมาทบทวนการทำงานด้านประชาคมขึ้นอย่างเป็นทางการในการประชุม "สงขลาประชาคมครั้งที่ 1" ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ณ เบเกอร์คอกทเทจ ต.ตลิ่งชัน อ.จะนะ จ.สงขลา (พรรณนิภา ไสตติพันธ์, 2544 : 13 - 15) การประชุมดังกล่าวได้มีมติดังนี้

1.) ให้มีศูนย์ประสานงาน และคณะกรรมการประสานงานสงขลาประชาคม เป็นคณะทำงานซึ่งประกอบไปด้วย

- | | |
|---------------------------------|---------------------------|
| 1.) อ.อารี รังสิโยภุชฎี | นักวิชาการ |
| 2.) นพ.อนันต์ บุญโสภณ | นายแพทย์ |
| 3.) อ.สุภาคย์ อินทองคง | นักวิชาการ |
| 4.) คุณสิทธิศักดิ์ ตันมงคล | สถาปนิก |
| 5.) อ.โสภา แก้วสนิท | ข้าราชการบำนาญ |
| 6.) คุณนิคม ภูสกุลสุข | นักพัฒนาเอกชน |
| 7.) คุณพิชยา แสงคง | นักพัฒนาเอกชน |
| 8.) คุณदनัย อนันติโย | ทนายความ |
| 9.) คุณพิกุล บุรีภักดี | องค์กรชาวบ้าน |
| 10.) คุณเอกชัย อิศระทะ | กลุ่มบริโภคเพื่อชีวิต |
| 11.) อ.สุพจน์ โกวิทยา | นักวิชาการ |
| 12.) ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ | นักวิชาการ |
| 13.) คุณวิไลต จรุงโรจน์ | ข้าราชการศูนย์พัฒนาภาคใต้ |
| 14.) คุณกรรณิกา ปานดำรง | อาจารย์ |
| 15.) คุณดุจเดือน ชินเจริญทรัพย์ | นักจิตวิทยา |
| 16.) อ.พรรณนิภา ไสตติพันธ์ | นักการศึกษานอกโรงเรียน |
| 17.) พญ.รัชณี บุญโสภณ | แพทย์ |

โดยมีคณะทำงานของสงขลาฟอรั่มเป็นฝ่ายเลขานุการและมี พิกุล บุรีภักดี เป็นผู้ช่วยเลขานุการ คณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่ประสานงาน ประสานความคิด และทิศทางในการทำงาน

2.) ในระยะแรกนี้ถือเป็นระยะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อศึกษาทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ให้มากขึ้น ระหว่างคน กลุ่ม และองค์กร โดยเฉพาะประเด็นความคิด-ความหมายของประชาสังคม

3.) กำหนดแผนงานร่วมในแต่ละปี โดยเฉพาะงานเร่งด่วนที่จะต้องผึกกำลังกันทำงานและเรียนรู้ เรื่องวิกฤตเศรษฐกิจ การเมืองภาคประชาชนและเครือข่ายประชาสังคม ส่วนกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตกลงทำร่วมกันคือ โครงการสืบชะตาป่าต้นน้ำลุ่มน้ำเทพา และการจัดเทศกาลการเรียนรู้ (learning festival)

4.) สำหรับโครงสร้างการประสานงาน ที่ประชุมตกลงให้ใช้รูปแบบการประสานแนวราบ กล่าวคือ มีศูนย์ประสานงานและคณะทำงานเป็นแกนกลางนิวเคลียส เคลื่อนไหวทางความคิด จัดกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดการประสานงานและการเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม

5.) ใช้อาคารศรีเกียรติพัฒน์ ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดสงขลา เป็นศูนย์ประสานงาน สำหรับการประชุม Super Team หรือการนัดพบปะเสวนาในประเด็นสาธารณะกับเครือข่ายการทำงาน

3.2 โครงสร้างการทำงานของสงขลาประชาคม

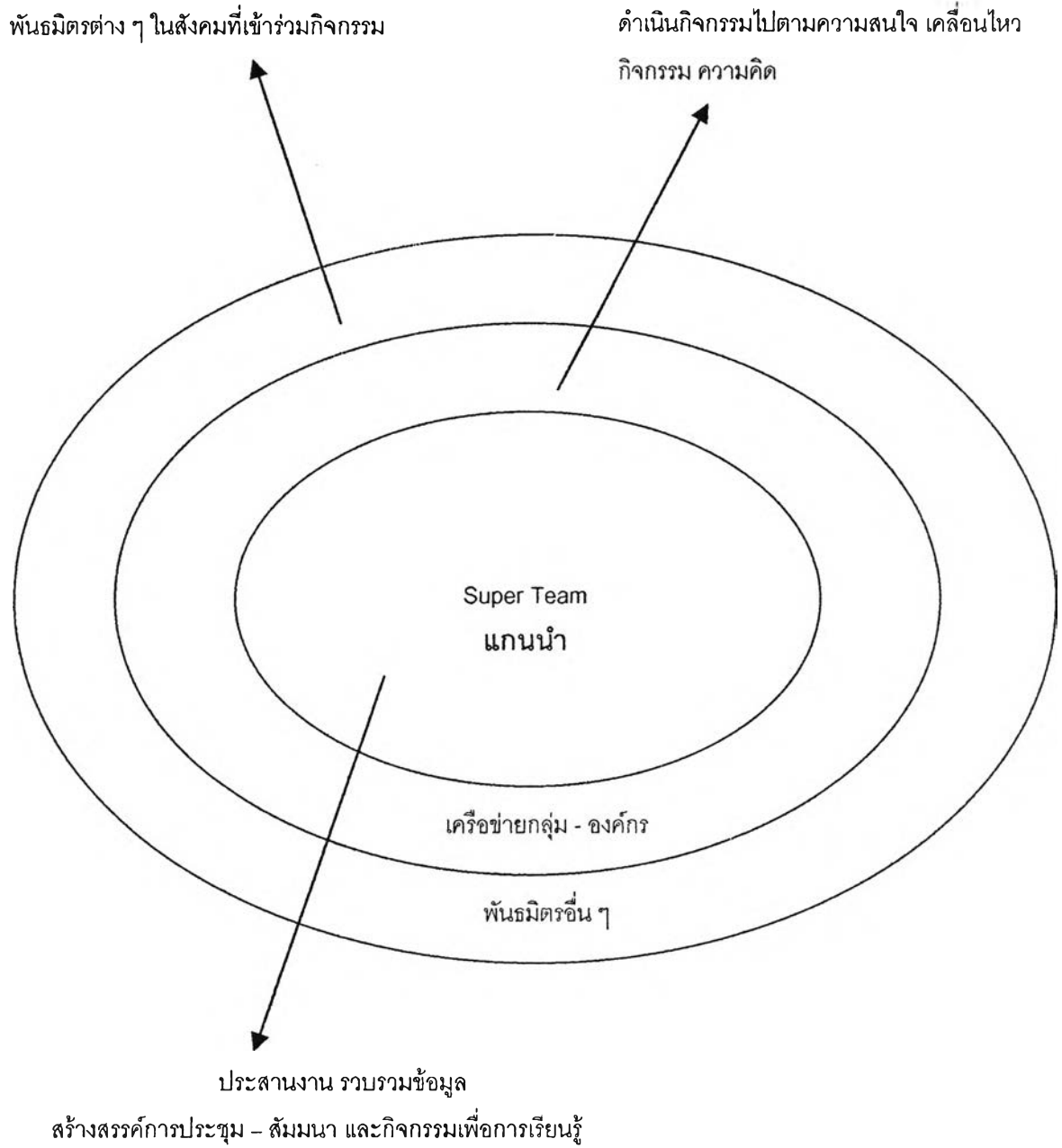
กลุ่มแกนนำของสงขลาประชาคมใช้วิธีจัดการกลุ่มโดยใช้เทคนิคที่เรียกกันว่า “ดาวกระจาย” นั่นคือ แต่ละกลุ่มองค์กรคือดาวดวงหนึ่ง มีบทบาทและพันธกิจเป็นของตนเอง มีจุดเด่นและงานที่กลุ่มถนัด ข้าราชการ หรือสนใจเป็นพิเศษ ดังนั้นหากจะรวมพลังความเป็นสงขลาประชาคมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นประเด็นร่วมของภาคประชาชน ก็จะทำให้กลุ่มหรือดาวดวงนั้นเป็นแกนนำ เช่น หากเป็นเรื่องของการเมืองภาคพลเมืองหรือการรณรงค์เรื่องการเลือกตั้ง ก็จะทำให้สมาชิกจังหวัดสงขลาเพื่อการปฏิรูปทางการเมืองเป็นแกนนำในเรื่องนี้ เป็นต้น หลักคิดการทำงานในลักษณะนี้ ทำให้ดาวแต่ละดวงหรือแต่ละองค์กรมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน สามารถดำเนินกิจกรรมไปได้โดยอิสระ ไม่ต้องอยู่ใต้ร่มขององค์ใด ความเป็นประชาสังคมจะอยู่ที่กลุ่มหรือองค์กรนั้นในระดับหนึ่ง

สำหรับโครงสร้างดำเนินงานนั้น จะมีลักษณะเป็นแนวราบโดยมีศูนย์ประสานงานเป็นแกนกลางทำหน้าที่เคลื่อนไหวทางความคิดและประสาน โดยมีกลุ่มองค์กรภาคประชาชนที่เข้มแข็งเข้ามาช่วยประสานงานให้กับเครือข่ายภาคประชาชนอื่นๆ ซึ่งอยู่ในวงถัดไป สำหรับวงนอกสุดนั้นจะเป็นพันธมิตรหรือประชาชนในฐานะปัจเจกบุคคลที่มาเข้าร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราว (คณะกรรมการประสานงานสงขลาประชาคม, 2542 : 12)

นายแพทย์ อนันต์ บุญโสภณ ได้อธิบายถึงลักษณะการเชื่อมโยงขององค์กร/กลุ่มต่างๆ ในการดำเนินงานว่า "แต่ละกลุ่มกิจกรรมก็เหมือนประชาสังคมหนึ่ง เมื่อแต่ละกลุ่มมาประสานงานกันเชื่อมโยงกันหลวมๆ ไม่ใช่ลักษณะรวมเข้าเป็นองค์กรเดียวกัน ก็เป็นประชาคมขึ้นมา เราเรียกว่า ประชาคมจังหวัดสงขลาในภาคประชาชน" (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544)

การบริหารจัดการของกลุ่มสงขลาประชาคมในลักษณะดังกล่าวนี้ นับว่าสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงขององค์กรหรือกลุ่มประชาคมต่างๆ ที่เคลื่อนตัวเข้ามาร่วมงานกัน เพราะไม่ฝืนธรรมชาติของความเป็นภาคประชาชนซึ่งเปื้อนัยการรวมศูนย์ การสั่งการแบบ Top-Down การทำงานแบบภาคประชาการที่เน้นความใหญ่โตแต่เชิงซ้ำ

แผนภาพที่ 2 แสดงโครงสร้างการประสานงานสงขลาประชาคม



แผนภาพแสดงโครงสร้างการประสานงานสงขลาประชาคม

(พรรณิกา โสทธิพันธุ์, 2542 : 14)

3.3 จุดติจุดด้อยของโครงสร้างการทำงานในรูปแบบ “ดาวกระจาย”

จุดดี

เหตุผลข้อดีที่ทำให้คณะกรรมการประสานงาน ตัดสินใจเลือกวิธีการทำงานในลักษณะที่กล่าวมา นายแพทย์อนันต์ บุญโสภณ ได้วิเคราะห์ถึงจุดดีของโครงสร้างการทำงานในรูปแบบดังกล่าวว่า “สมาชิกเห็นว่าการเชื่อมโยงในลักษณะเช่นนี้จะดีกว่าการนำองค์กรมาจัดรวมกัน เพราะแต่ละกลุ่มก็มีทั้งจุดร่วมและจุดต่างๆ มีทั้งเรื่องที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกัน เครือข่ายหลวมๆ จะทำให้แต่ละกลุ่มมีอิสระในการคิดการดำเนินการ เมื่อเกิดประเด็นก็จะมีอิสระในการตัดสินใจในการเคลื่อนไหว จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ แต่หากนำองค์กรมาจัดรวมกันจะขาดตรงนี้ไป” (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544)

ในขณะที่ สิทธิศักดิ์ ตันมงคล เห็นว่า การประสานการทำงานในรูปแบบ “ขบวนการ” เป็นผลดีกว่า เพราะหากใช้คำว่า “องค์กร” ก็จะต้องมีสมาชิก มีคณะกรรมการบริหาร จึงเป็นระบบค่อนข้างปิด ถึงแม้จะบอกว่า เปิดรับสมาชิกตลอดก็ตาม แต่ผู้ที่จะเข้ามาร่วมงานก็ต้องสมัคร มีกระบวนการการตัดสินใจว่าจะรับหรือไม่ นอกจากนี้การเป็นองค์กรจะต้องมีเอกภาพในการทำงาน ซึ่งเหมาะสำหรับองค์กรประเภทอื่นที่ไม่ใช่ประชาสังคม ...การทำงานในลักษณะขบวนการซึ่งเป็นระบบเปิด เมื่อเราพอใจก็มา หากไม่พอใจก็ไม่ต้องมา ...ไม่ผูกมัด (สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544)

จุดด้อย

การดำเนินงานในรูปแบบดังกล่าวนั้นเชื่อว่าจะมีแต่ด้านดีอย่างเดียว ในทางกลับกันการทำงานในรูปแบบที่ไม่มีองค์กรอย่างชัดเจนนั้น ก็มีจุดด้อยในตัวเองเช่นกัน จากการทำงานมาในระยะเวลาหนึ่ง สิทธิศักดิ์ ตันมงคล ได้วิเคราะห์จุดด้อยของการดำเนินงานในรูปแบบดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า การทำงานในลักษณะขบวนการ...มีลักษณะไม่ผูกมัด ตรงนี้บางครั้งทำให้เคลื่อนไหวยาก เพราะบางประเด็นไม่ค่อยมีคนสนใจ ก็จะไม่ค่อยมีใครเข้ามาร่วมทำให้เคลื่อนไหวได้ยาก...(สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544) นอกจากนี้ การทำงานในลักษณะที่ไม่มีองค์กรชัดเจนทำให้บางครั้งเกิดลักษณะที่ไม่เป็นระบบระเบียบ.....แต่ก็ไม่แน่เหมือนกันว่าหากจัดตั้งเป็นองค์กรที่ชัดเจน มีวิธีการทำงานอาจเปลี่ยนไปได้ นอกจากนี้การเข้าร่วมงานของหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานนั้นเกิดขึ้นจากบุคลากรในระดับนำของหน่วยงานมาเข้าร่วมในฐานะปัจเจกบุคคล แต่ก็นำทรัพยากรของหน่วยงานนั้นๆ มาใช้ในการดำเนินงานของสงขลาประชาคม (แม้แต่ Center of Communication ในปัจจุบัน ก็ใช้เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์บางส่วนของศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา ในการทำงาน – ผู้วิจัย) ทำให้มีการตั้งข้อสังเกตว่า หากมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคลากรไม่ว่าจะเป็นการโยกย้ายหรือเกษียณอายุราชการ

การ และมีข้าราชการอื่นๆ มาทำงานแทน จะยอมให้ใช้ทรัพยากรของทางราชการอยู่หรือไม่ หรือหน่วยราชการนั้นๆ จะยังเข้าร่วมงานกับสงขลาประชาคมต่อไปหรือไม่ เป็นสิ่งที่จะต้องติดตามดูต่อไป (พรรณิกา โสทธิพันธุ์, สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544)

โครงสร้างการทำงานในรูปแบบที่กล่าวมานั้น แม้ว่าจะมีข้อดีในแง่ของอิสระในการคิด การตัดสินใจในการร่วมดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กร แต่ก็ส่งผลในแง่การลดทอนพลังของการเคลื่อนไหวในบางประเด็นที่มีผู้สนใจน้อย และในขณะเดียวกันทำให้บางครั้งไม่มีจุดร่วมหรือยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในแนวรุก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจุดเริ่มต้นที่เป็นการตั้งรับต่อปัญหาที่ตามมาตลอด อย่างไรก็ตาม ปัญหาในจุดนี้จากการพูดคุยกับคณะทำงานได้ทราบว่าได้มีการคิดหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อหลักการความเป็นอิสระในการทำงานของแต่ละกลุ่ม/องค์กร ที่ได้วางไว้ตั้งแต่เริ่มต้นการทำงาน

หากพิจารณาย้อนกลับจะพบว่า โครงสร้างการทำงานของสงขลาประชาคมในรูปแบบที่ได้นำเสนอไปนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างไร้ที่มาที่ไป หรือเป็นโครงสร้างการทำงานที่หน่วยงานของรัฐที่ส่งเสริมการดำเนินงานประชาสังคมอย่างสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จัดตั้งให้การตัดสินใจเลือกโครงสร้างการทำงานที่ได้กล่าวไปแล้ว มาใช้ในการดำเนินงานนั้น เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวดำเนินกิจกรรมทั้งในส่วนของกลุ่มองค์กรตนเอง และการร่วมมือกันทำงานมาตั้งแต่กิจกรรมโลกสดใสในบ้านเกิด รวมไปถึง การเรียนรู้ การทดสอบวิธีการ กลยุทธ์ในการทำงาน ประเมินขีดความสามารถ ศักยภาพ รวมไปถึงข้อจำกัด ตลอดจนวัฒนธรรมในการทำงานขององค์กรต่างๆ รวมไปถึงอุปนิสัยใจคอของบุคคลที่เข้ามาร่วมกันทำงาน จนสามารถสังเคราะห์โครงสร้างในการทำงานของตนเองขึ้นมาได้

“โครงสร้างการทำงานที่มีลักษณะแนวราบ ทำให้เกิดความรู้สึกเคียดแค้นบ้างเคียดแค้นไหลในการทำงาน ไม่มีการนำอย่างเป็นทางการ ซึ่งเหมาะสมกับบุคลิกของคนใต้ที่มีความเป็นตัวตนสูง อีกทั้งแต่ละกลุ่มต่างมีความถนัด และสนใจในประเด็นใดประเด็นหนึ่งเป็นพิเศษอยู่แล้วแต่ดั้งเดิม จึงทำให้ความเป็นประชาสังคมของที่นี่มีความหลากหลายในเนื้อหา และมีความสามารถที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือเป็นแกนนำในประเด็นต่างๆ ได้ตามศักยภาพของแต่ละกลุ่ม” (พรรณิกา โสทธิพันธุ์, สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน 2544)

3.4 หน้าที่ของศูนย์ประสานงาน

1.) ทำหน้าที่เป็น Center of Communication (ใช้อาคารศรีเกียรติพัฒน์ เป็นสถานที่ตั้งสำนักงาน) มีบุคลากรของกลุ่มสงขลาฟอรั่ม ข้าราชการศูนย์ศรีเกียรติพัฒน์ (สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน - ผู้เขียน) และอาสาสมัครโครงการมิตรภาพสู่ท้องถิ่นรวม 4 คน รับผิดชอบในการติดต่อประสานเครือข่าย โดยใช้วัสดุอุปกรณ์สำนักงานของอาคาร ภารกิจหลักของศูนย์ประสานงานมีดังนี้

1.1) จัดประชุมคณะทำงานศูนย์ประสานงานเฉลี่ยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อวางแผนกำหนดทิศทางการทำงานรวมทั้งการประเมินผลร่วมกัน

1.2) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กรเครือข่าย

1.3) ระดมทุนด้วยการจำหน่ายของที่ระลึก และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานประชาคมและการขอการสนับสนุนจากแหล่งทุน

1.4) เป็นเวทีกลางสำหรับการปรึกษาหารือระหว่างพันธมิตรและเครือข่ายการทำงาน ในประเด็นสาธารณะที่สำคัญ เช่น การสร้างเขื่อนกั้นทะเลสาบ กรณีป่าต้นน้ำลุ่มน้ำเทพา โครงการท่อก๊าซไทย - มาเลเซีย กรณีรวมพันธมิตรประมงพื้นบ้าน การนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การปฏิรูประบบสุขภาพภาคประชาชน

1.5) ประสานงานและจัดตัวแทน เข้าร่วมประชุมสัมมนากับองค์กรสนับสนุนงานประชาคมและพหุภาคีอื่นๆ ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค

1.6) จัดระบบการสื่อสารกับสังคมและกิจกรรมการเรียนรู้ต่อสาธารณะชนอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ทาง สื่อวิทยุ หนังสือพิมพ์ และกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะ อาทิ

- รายการเช้าวันนี้ เข้าแห่งความคิดสร้างสรรค์ ออกอากาศทุกวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 8.30-9.00 น. คลื่น 94.5 (สท.6 สงขลา) โดยการสนับสนุนงบประมาณของมูลนิธิมิตรภาพสู่ท้องถิ่น

- รายการสงขลาสนทนา ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 9.00-12.00 น. คลื่น 94.5 (สท.6 สงขลา) สนับสนุนงบประมาณโดยมูลนิธิพีริตริช เนามัน

- รายการดูแลบ้านดูแลเมืองออกอากาศทุกวันจันทร์-พุธ และวันเสาร์-อาทิตย์ เวลา 20.10-20.30 น. คลื่น 96.5 (อสท.หาดใหญ่) ซึ่งสถานีวิทยุให้เวลาดำเนินการ และคณะทำงานสงขลาประชาคมแบ่งภาระกิจกันผลิตรายการ

- รายการร้านน้ำชาหัวค่ำ และรายการการศึกษานอกโรงเรียน โดยบุคลากรศูนย์ศรีเกียรติพัฒน์ ร่วมเป็นผู้จัดรายการกับสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย คลื่น 94.5 (สท.สงขลา)ในรูปแบบวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์

- คอลัมน์ "พลเมืองเด็ก" ประจำในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น โฟกัสสงขลา และบทความพิเศษจากนักเขียนของกลุ่ม/องค์กรต่างๆ นำเสนอแนวคิดและทัศนะเกี่ยวกับการเมืองภาคพลเมืองและกิจกรรมของประชาสังคม ทัศนะในการพัฒนาที่ยั่งยืน : มุมมองของพลเมืองที่หลากหลาย

- กิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ ร่มรื่นบนลานเมือง (ชมรมคนรักเมืองหาดใหญ่) ลานน้ำใจในสวน (กลุ่มผู้ใหญ๋ใจดี) วงสนทนาเพื่อการเรียนรู้ของพลเมือง (สงขลาฟอรั่ม) เป็นต้น

2.) ทำหน้าที่ประสานงานการจัดประชุมสัมมนาและประชุมเชิงปฏิบัติการ

เพื่อเสริมสร้างศักยภาพแกนนำกลุ่ม-องค์กรและการยกระดับทางความคิดแก่เครือข่ายต่างๆ ซึ่งประกอบไปด้วย

2.1) การประชุมอบรมวิทยากรกระบวนการแก่กลุ่มอาสาสมัครคนหนุ่ม-สาว ที่ทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชน

2.2) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ แกนนำสงขลาประชาคม ในด้าน Teamwork and Creativity , Team Building , ยุทธศาสตร์การทำงานประชาคม , การฝึกอบรมการผลิตรายการวิทยุ เป็นต้น

2.3) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมศักยภาพองค์กรชุมชน โดยเทคนิคการประชุมที่สร้างสรรค์และทุกคนมีส่วนร่วม เช่น การประชุมร่วมสร้างอนาคตเกาะยอ การประชุมเพื่อทิศทางและอนาคตตำบลปากอ อ.สทิงพระ (ประเด็นเกี่ยวข้องกับเขื่อนกั้นทะเลสาบสงขลา - ผู้วิจัย) , เวทีประชาชนสงขลาเพื่อการปฏิรูประบบสุขภาพ เป็นต้น (พรรณนิภา โสติพันธ์, 2544 : 21 - 23)

3.5 ยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน

1.) ยุทธศาสตร์การทำงานเชื่อมโยงพหุภาคีทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรที่หลากหลาย ทำให้มีแนวคิดทิศทางในการทำงานที่รอบด้านและมีทางเลือกทางออก

2.) ยุทธศาสตร์ผู้นำในการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) หรือแกนนำทั้งในระดับบุคคลและองค์กรเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายพันธมิตร และสื่อสารกับสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.) ยุทธศาสตร์การสื่อสารกับสังคม เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารเครือข่าย สื่อสารกับสาธารณะอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการเกิดพลังวิถุคุณแก่ประชาคม

4.) ยุทธศาสตร์อาสาสมัครเพื่อสังคม และประชาคมพลเมืองเด็กเพื่อสืบสานอุดมการณ์ผู้คนรุ่นใหม่

5.) ยุทธศาสตร์ทางปัญญา เพื่อสร้างองค์ความรู้ และพลังทางจิตวิญญาณให้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างมีสติ มีปัญญา มีเหตุผลและมีงานวิจัยสนับสนุน (พรรณนิภา ไสตติพันธ์, 2544 : 29 - 30)

3.6 ทูนในการดำเนินงาน

คำว่าทูนในการดำเนินงานไม่ได้มีความหมายเพียงแค่ "เม็ดเงิน" แต่ทูนของสงขลาประชาคมหมายถึงพลังกาย พลังความคิด พลังของสติปัญญา ความรัก ความเข้าใจ และทรัพย์สินที่เป็นทูนในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับทูนในการดำเนินงานนั้นได้มาจากหลายทิศทางด้วยกัน (พรรณนิภา ไสตติพันธ์, 2544 : 30 - 31) คือ

- 1.) ช่วยกันเองภายในองค์กรสมาชิก
- 2.) จัดกิจกรรมผลิตและจำหน่ายของที่ระลึก เช่น หนังสือ เสื้อ กระเป๋า การจัดนิทรรศการ การแสดงดนตรี
- 3.) รับการสนับสนุนจากโครงการต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน
- 4.) รับการสนับสนุนจากมูลนิธิทั้งในและต่างประเทศที่มีแนวคิดตรงกัน ได้แก่ มูลนิธิ Civic Net มูลนิธิฟรีดริช เนามัน มูลนิธิรักษ์บ้านเกิด มูลนิธิมิตรภาพสู่อำเภอ

นายแพทย์ อนันต์ บุญโสภณ ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงทูนในการดำเนินการว่า "หากคิดแบบองค์กรแบบเก่า ก็จะบอกว่า จะต้องต้องมีเงิน มีทุน มีเจ้าหน้าที่ประจำปฏิบัติหน้าที่ซึ่งจะทำงานได้ แต่ภาคประชาชนไม่มี ใครเสียสละได้แคไหนก็ตามกำลัง การเข้าประชุมก็ไม่มีเบี้ยประชุม ไม่ต้องสร้างหอประชุม ใช้บ้านใครก็ได้ แม้แต่ศาลาวัดก็ประชุมได้...การจัดทำเอกสารก็ใช้เงินส่วนตัว และหากจำเป็นจะต้องเคลื่อนไหว ก็จะใช้เงินส่วนตัว นี่คือภาคประชาชน เราค่อนข้างจะปฏิเสธการระดมทุน เราระมัดระวังเรื่องนี้มาก เพราะเงินอาจนำมาซึ่งความขัดแย้ง จึงใช้ทุนและทรัพยากรส่วนตัว หรือองค์กรที่สังกัด สำหรับในประเด็นร่วมก็ต้องถือเป็นงานของตนเองต้องช่วยกันตามกำลังความสามารถ" (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544)

3.7 การดำเนินงานของสงขลาประชาคม : เติบโตด้วยกิจกรรม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการทำงานของสงขลาประชาคมนั้นจะไม่เน้นที่ตัวองค์กรหรือโครงสร้าง แต่จะเน้นที่กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่าง คน-กลุ่ม-องค์กร เป็นหลัก กิจกรรมจึงมีมากมาย กว้างขวางตามที่เครือข่ายแต่ละองค์กรจัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

แวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การเสริมสร้างแนวคิดประชาสังคมให้กับเยาวชน เป็นต้น คณะทำงานสงขลาประชาคมจะคอยช่วยเหลือประสานงานและ/หรือร่วมเคลื่อนไหว เพราะฉะนั้นจึงไม่จำเป็นจะต้องเคลื่อนไหวในชื่อสงขลาประชาคมเสมอไป แต่ขึ้นอยู่กับกิจกรรมและองค์กรที่เป็นฝ่ายดำเนินการเป็นหลัก ตัวอย่างบทบาทและภารกิจของสงขลาประชาคมต่อประเด็นปัญหาสาธารณะสรุปได้ดังนี้ (พรณิภา โสติพิพันธุ์, 2544 : 23 - 29)

1.) ประเด็นทะเลสาบสงขลา

กล่าวได้ว่าเป็นประเด็นที่แสดงพลังของภาคประชาชนในพื้นที่จังหวัดสงขลาและใกล้เคียงได้อย่างชัดเจนและมีพลัง และนำมาสู่การก่อกำเนิดของสงขลาประชาคมในที่สุด

2.) กรณีอุโมงค์ลอดทะเลสาบสงขลา

ช่วงระยะเวลาระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2539 - กันยายน พ.ศ. 2540 โครงการอุโมงค์ลอดทะเลสาบสงขลา ยังไม่เป็นที่เข้าใจของประชาชน นับตั้งแต่ความเป็นมาของวัตถุประสงค์โครงการซึ่งไม่มีความชัดเจนคลุมเครือ ข้อสงสัยเรื่องการทำประชาพิจารณ์ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตสงขลาประชาคมจึงได้นำเสนอประเด็นดังกล่าวทางสื่อวิทยุ ผ่านทางรายการวิทยุสงขลาสนทนา และสารคดีขนาดสั้น ดำเนินการโดยกลุ่มวิทยุสร้างสรรค์ เครือข่ายวิทยุของภาคธุรกิจที่มีอุดมการณ์ตรงกัน อีกทั้งกลุ่มสงขลาฟอรั่ม ได้ประสานงานนักวิชาการ ตัวแทนภาครัฐเจ้าของโครงการมาตั้งวงเสวนากันในหัวข้อ "อุโมงค์ลอดทะเลสาบสงขลา คนสงขลาจะได้อะไร" ณ จุดที่จะมีการก่อสร้าง เพื่อพิจารณาประเด็นที่ยังไม่มีความชัดเจน เช่น ความเป็นมาของโครงการ ลักษณะของอุโมงค์ ผลกระทบต่อระบบนิเวศทะเลสาบ ผลกระทบต่อการจราจรเมืองเมืองสงขลา สิทธิในการรับรู้ข่าวสารโครงการขนาดใหญ่ของประชาชน เป็นต้น โดยมีผู้เข้าร่วมเสวนา จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ตัวแทนนักวิชาการ นักการเมืองท้องถิ่น นักพัฒนาเอกชน และประชาชนทั่วไป มาปูเสื่อนั่งฟังการสนทนาประมาณ 350 คน

กิจกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงตัวตนของภาคพลเมือง และการเคลื่อนไหวทางความคิดของคนสงขลา มาร่วมกันคิด ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตน ตลอดจนร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหา ร่วมกัน เป็นการเพิ่มพลังกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของเรื่อง และได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการติดตามและตรวจสอบโครงการได้อย่างรู้เท่าทันกับภาครัฐ

3.) โครงการสืบชะตาป่าต้นน้ำลุ่มน้ำเทพา เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสทรงครองราชย์ครบ 50 ปี

เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากผลของการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ส่งเสริมพลเมืองเด็ก และรายการวิทยุที่เปิดประเด็น "ป่าต้นน้ำผืนสุดท้ายของคนสงขลา" ได้สื่อสารกับสังคมอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่

การจัดทำข้อมูลการศึกษาเบื้องต้น โดยกลุ่มเด็กและเยาวชน การจัดค่ายเรียนรู้แก่เด็กและครอบครัว การจัดชุดค่ายเสวนา การเชื่อมประสานกับสื่อมวลชนส่วนกลาง เพื่อนำเสนอข้อมูลความอุดมสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำ พืชพันธุ์และสัตว์ป่าที่หายาก การระดมทุนเพื่อกิจกรรมอนุรักษ์ป่าและสนับสนุนองค์กรชาวบ้านที่ร่วมกันดูแลรักษาป่าต้นน้ำฯลฯ

กิจกรรมนี้ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 - 2540 เป็นการปูพื้นฐานความรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติด้านป่าต้นน้ำอย่างเจาะลึก และมีกิจกรรมหลากหลายให้ประชาชนกลุ่มต่างเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด เมื่อจัดกิจกรรมโครงการสืบชะตาป่าต้นน้ำลุ่มน้ำเพาขึ้นในเดือนมกราคม พ.ศ. 2544 ปรากฏว่ามีกลุ่ม/องค์กรต่างๆ เข้าร่วมถึง 100 องค์กร ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน และยังเชื่อมโยงถึงผู้นำทางศาสนาทั้งศาสนาพุทธและอิสลาม มาร่วมกิจกรรมในการสำรวจและสืบชะตาป่า

ผลจากกิจกรรมนี้ทำให้มีการขยายพันธมิตร โดยเฉพาะกลุ่มครู แพทย์ชนบท ช่างราชการในพื้นที่ ผู้นำศาสนาทั้งพุทธและอิสลาม อันก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีในการทำงานของภาคพลเมือง ทั้งในด้านข้อมูลพื้นที่ ความเป็นพหุภาคีที่ร่วมทำงานอย่างจริงจัง และก่อให้เกิดการระดมทุนเพื่อการสนับสนุนให้องค์กรชุมชนบ้านไร่เหนือได้ทำงานอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

4.) ประเด็นประมงพื้นบ้าน

ประเด็นดังกล่าวสื่อกระแสหลักนำเสนอจนกลายเป็นเรื่องความขัดแย้ง ระหว่างกลุ่มประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์ที่ใช้อธิปไตยเพื่อจับปลากะตัก ในขณะที่ข้อเท็จจริง ประเด็นด้านการทำประมงอย่างยั่งยืน และวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน กลับไม่ได้รับการยกขึ้นมาให้สังคมได้ขบคิด คณะทำงานสงขลาประชาคม จึงได้นำเสนอและเผยแพร่ประเด็นดังกล่าวสู่สาธารณะชนและสื่อมวลชนส่วนกลาง นอกจากนี้กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มศึกษาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน กลุ่มวิทยาลัยวันศุกร์ และโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งซึ่งเป็นการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน และเป็นเจ้าของเรื่องนี้ได้รวบรวมข้อมูล งานวิจัย งานเขียน ที่มีองค์ความรู้และแนวคิดของการทำประมงพื้นบ้านกับการพัฒนาทะเลไทยอย่างยั่งยืนได้เป็นจำนวนมาก ในรูปแบบต่างๆ อาทิ เอกสาร สิ่งพิมพ์ บทความ ฯลฯ แกนนำกลุ่ม/องค์กรสงขลาประชาคมจึงได้ร่วมกันเผยแพร่แก่ประชาชนเพื่อขยายความคิดเรื่องนี้ให้กว้างขวางขึ้น

ต่อมากลุ่มคนเหล่านี้ได้รวมตัวกันเป็น "เครือข่ายพลเมืองสงขลา" ทำการเดินรณรงค์อย่างสร้างสรรค์ในเขต อ.เมืองสงขลา และ อ.หาดใหญ่ เพื่อสื่อสารเปิดประเด็นประมงพื้นบ้านกับทะเล

ไทยที่ยั่งยืน จัดการประชุมเสวนากับกลุ่มผู้สนใจต่างๆ เช่น นักศึกษาศาสนาบันพระปกเกล้า กลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ กลุ่มเด็กและครอบครัว ตลอดจนโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง และสหพันธ์ประมงพื้นบ้าน ได้จัดประชุมสัมมนา และเกิดเป็นกลุ่มพันธมิตรประมงพื้นบ้านขึ้นประกอบด้วยนักวิชาการ สถาบันการศึกษาต่างๆ และชนชั้นกลางในจังหวัดสงขลาหลากหลายอาชีพ

5.) ประเด็นโครงการทอก๊าซไทย-มาเลเซีย

ประเด็นนี้กลุ่มศึกษาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เป็นแกนกลางในการจัดกิจกรรมและการสื่อสารเพื่อศึกษาข้อเท็จจริงในประเด็นที่ภาครับและธุรกิจไม่เปิดเผยข้อมูล เนื่องจากโครงการนี้ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนที่จะได้รับผลกระทบในพื้นที่โครงการ และกระบวนการประชาพิจารณ์ที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ อีกทั้งกลุ่มที่คัดค้านไม่ได้รับความเป็นธรรมในการรับรู้ข้อมูลโครงการอย่างชัดเจน และถูกปิดกั้นในการเสนอความคิดเห็นเพื่อคัดค้านโครงการ

ในขณะที่ภาครัฐได้ทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากในการนำเสนอข้อมูลแก่สาธารณะ แต่เป็นข้อมูลที่บิดเบือนความจริงเป็นการนำเสนอเพียงด้านเดียว ไม่มีการนำเสนอเรื่องราวในส่วนของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและข้อมูลที่กำลังถึงอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนเลย สงขลาประชาคมจึงได้ร่วมกันผลิตรายการวิทยุเพื่อนำเสนอข้อมูลและข้อคิดที่เป็นเหตุผล ตลอดทั้งการร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีสาธารณะและเวทีของภาครัฐ ด้วยการเตรียมข้อมูลและข้อเสนอแนะในการคัดค้าน เพื่อให้เกิดน้ำหนักของเหตุผลและความชอบธรรมในการคัดค้านโครงการ

6.) ประเด็นเด็กและเยาวชน

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ศูนย์ส่งเสริมพลเมืองเด็ก สงขลาฟอรัม และโครงการมิตรภาพสู่ท้องถิ่น ได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนให้เกิดจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมืองและจิตสำนึกแห่งมาตุภูมิ การปฏิรูปการเรียนรู้จากห้องเรียนสู่การเรียนรู้ด้วยชีวิตและสถานการณ์จริง การเรียนรู้เพื่อให้เท่าทันสื่อ นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ผลิตสื่อวิทยุ เพลง และสื่อพื้นบ้าน ส่งเสริมการเรียนรู้จากวงเสวนาและการประชุมสัมมนาร่วมกับผู้ใหญ่ ซึ่งทำให้เกิดกลุ่ม/องค์กรต่างขึ้นได้แก่

- กลุ่มพลเมืองเด็ก โดยศูนย์ส่งเสริมพลเมืองเด็ก ได้จัดกระบวนการเรียนรู้ด้านอาวุธักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง
- เครือข่ายเด็กไทยหัวใจไทย และประชาคมพลเมืองเด็ก ดำเนินการโดย สงขลาฟอรัม โครงการมิตรภาพสู่ท้องถิ่น และศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา ซึ่งมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

และมีการประสานกลุ่มเด็กและเยาวชนทั้งในระบบโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน กลุ่มเด็ก เยาวชนในชนบท ในชุมชนแออัด

- กลุ่มต้นกล้าสื่อ เป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนในเครือข่าย เด็กไทยหัวใจไทย ที่สนใจในประเด็นสื่อภาคประชาชน การรู้เท่าทันสื่อ การผลิตรายการวิทยุเพื่อเด็กและเยาวชน โดยการสนับสนุนของกลุ่มสื่อท้องถิ่นเพื่อประชาสังคมและสงขลาฟอรั่ม
- กลุ่มผู้ใหญ่ใจดี โดยศูนย์ส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านศิลปะและดนตรีเพื่อการสร้างศักยภาพเด็ก และ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู รวมไปถึงกลุ่มอาสาสมัครเพื่อสังคม

ในประเด็นที่กล่าวมา สงขลาประชาคมมีบทบาทในการสนับสนุน ด้านวิทยากรกระบวนการ และการเผยแพร่กิจกรรมสู่สาธารณะ ตลอดจนส่งเสริมให้เข้าร่วมเวทีการเรียนรู้ หรือการประชุมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศนับเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง (civic education) ในรูปแบบการจัดการศึกษาอัยาศัย (informal education)

7.) ประเด็นสื่อภาคประชาชน และการติดตามมาตรา 40 (รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540) เพื่อการปฏิรูปสื่อ

เป็นประเด็นที่สงขลาประชาคมให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากการก่อเกิดและ พัฒนาการของสงขลาประชาคมนั้นได้ใช้สื่อวิทยุ รวมไปถึงการสื่อสารกับสังคมในรูปแบบต่างๆ เพื่อ การดำเนินงานมาโดยตลอด รูปแบบการดำเนินงานวิทยุเพื่อประชาสังคมของสงขลานั้น เป็นต้นแบบ ที่ได้รับการยอมรับจากเวทีเครือข่ายประชาคมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ทั้งในแง่การ บริหารจัดการ การร่วมผลิตรายการของเครือข่ายการระดมทุน และเป็นสื่อกระตุ้นให้เกิดกระบวนการ ประชาสังคมตามธรรมชาติ กล่าวได้ว่าสื่อวิทยุเปรียบเสมือน "เวทีสาธารณะ" ในการสื่อสาร ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาประชาชนสู่จิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมือง และการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ

สงขลาฟอรั่มเป็นแกนกลางในการประสานงานกลุ่มสื่อท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา และภาคใต้ ในนาม "กลุ่มสื่อท้องถิ่นเพื่อประชาสังคม" เพื่อร่วมกันผลักดันการปฏิรูปสื่อ การแสดงตัวตนของสื่อ ภาคพลเมือง การร่วมประชุมสัมมนาเพื่อการติดตามกระบวนการทางกฎหมายและโครงสร้างอำนาจ กับคณะทำงานมาตรา 40 เครือข่ายวิทยุเพื่อพัฒนาประชาสังคม (Civicnet) และมูลนิธิอาสาสมัคร เพื่อสังคม ตลอดทั้งการเตรียมความพร้อมด้านกฎหมาย ได้แก่ การจัดทะเบียนเป็นสมาคมผู้จัดการ รายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อสงขลาประชาคม การจัดฝึกอบรมบุคลากรในด้านการผลิตรายการวิทยุพล เมืองให้กับองค์กรเครือข่าย

8.) ประเด็นการพัฒนาอาชีพเพื่อชุมชนพึ่งตนเอง

การดำเนินงานในประเด็นนี้ ศูนย์ศรีเกียรติพัฒนา และศูนย์ส่งเสริมศิลปและวัฒนธรรม ได้ร่วมมือกันจัดกิจกรรมให้กับชุมชนต่างๆ ที่สนใจ และตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาอาชีพเพื่อชุมชนพึ่งตนเอง การตระหนักถึงฐานชีวิตด้านต่างๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ความรู้ทางการเมือง ฯลฯ ซึ่งโยงใยสัมพันธ์กับงานอาชีพ และชีวิตการรวมกลุ่ม การสร้างเครือข่าย การรู้เท่าทันสถานการณ์บ้านเมือง แนวคิดประชาสังคม ฯลฯ โดยมีวิทยากรกระบวนการของสงขลาประชาคมช่วยดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ เวทีพหุภาคีผลิตภัณฑ์ชุมชน เวทีเครือข่ายคนทอผ้าภาคใต้

กล่าวมาเป็นเพียงตัวอย่างกิจกรรมเพียงบางส่วนของสงขลาประชาคมเป็นผู้ดำเนินการ และเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม/องค์กรต่างๆที่เป็นแกนหลักในการดำเนินการ ในขณะที่กลุ่ม/องค์กรอื่นก็มีกิจกรรมของตนเองที่ดำเนินการอยู่เป็นปกติเช่นกัน

3.8 ปัญหาในการดำเนินการ : การแก้ไขความขัดแย้ง

เป็นปกติในการทำงานที่อาจเกิดความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันขึ้นได้ แต่จากการทำงานร่วมกันมาเป็นระยะเวลายาวนานตั้งแต่กิจกรรมโลกสดใสในบ้านเกิด จนพัฒนามาสู่สงขลาประชาคม คณะทำงานยืนยันว่า ไม่มีความขัดแย้งในขั้นรุนแรง ส่วนความขัดแย้งในเรื่องกระบวนการวิธีการทำงานที่แตกต่างกันอาจมีบ้างแต่ไม่รุนแรงอะไร เพราะการเกิดของประชาสังคมเป็นเรื่องของสติและปัญญา เมื่อมี 2 สิ่งนี้ความขัดแย้งจะไม่รุนแรง (พรณิภา โสทธิพันธุ์, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2543) สอดคล้องกับนายแพทย์อนันต์ ที่เห็นว่า ความเห็นที่แตกต่างเป็นของธรรมดา หากความแตกต่างนั้นขึ้นอยู่กับหลักการที่ชอบธรรม อยู่บนเหตุผล ก็ไม่มีปัญหา แม้กระทั่งกลุ่มเดียวกันก็มีความเห็นแตกต่างกันได้ (อนันต์ บุญโสภณ, สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544)

เหตุผลประการสำคัญที่ทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงในการทำงานนั้นเป็นเพราะ ความเป็นอิสระในการเข้าร่วมการทำงานของกลุ่ม/องค์กรต่างๆ นั้นเอง ทั้งนี้ ประเด็นที่ยกขึ้นมาทำงานนั้น หากกลุ่ม/องค์กรใดเห็นด้วยก็จะมาร่วมกันทำงาน หากไม่เห็นด้วยก็สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเป็นอิสระ หรือแม้แต่โดยการไม่เข้าร่วมในกิจกรรมนั้น ทั้งนี้เป็นไปตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสงขลาประชาคมนั้น ไม่ได้เป็นองค์กรที่จัดตั้งตายตัว แต่เป็นเพียง movement ที่มีคณะกรรมการประสานงานเป็นผู้ประสานงานและร่วมเคลื่อนไหวในประเด็นที่เป็นประเด็นร่วม โดยแต่ละกลุ่ม/องค์กรที่เข้ามาทำงานร่วมกัน ยังมีอิสระในตัวเอง

3.9 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของสงขลาประชาคม

ในทัศนะของแกนนำคณะทำงานเห็นว่าปัจจัยที่มีผลให้สงขลาประชาคมมีความเข้มแข็งและยั่งยืนมาจนถึงปัจจุบันนั้นประกอบไปด้วย

- 1.) วิทยาลัยที่มุ่งปรรณาดิและสร้างสังคมดีงาม
- 2.) ขบวนการสงขลาประชาคมเป็น civic movement ที่มีสติปัญญา มีความรู้ มีเหตุมีผล และที่สำคัญมีองค์ความรู้เท่าทันสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอภิมหาโครงการต่างๆ ของภาครัฐที่ลงในพื้นที่จังหวัดสงขลา
- 3.) ความหลากหลายของทุกกลุ่มระดับ ตั้งแต่รากหญ้า ชายขอบ ไปจนถึงปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิจัย นักวิชาการ นักคิด นักเขียน นักสื่อสารมวลชน แพทย์ ชาวนา ชาวประมง เกษตรกร ฯลฯ
- 4.) การเชื่อมโยงของฐานชีวิตทุกเรื่องไปสู่การเมืองภาคพลเมือง
- 5.) การติดต่อสื่อสารกับสังคมอย่างต่อเนื่อง
- 6.) มีการสืบสานระหว่างผู้ใหญ่สู่เด็กและเยาวชน
- 7.) มีกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการทำงาน เทคนิคการประชุมที่สร้างสรรค์ จนถือเป็นแบบอย่างแก่กลุ่มองค์กรภาครัฐ ภาคธุรกิจ
- 8.) ตระหนักถึงเงื่อนไขของเวลาเพื่อการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงสังคม จำเป็นจะต้องใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้ของคนในสังคม ในขณะที่เดียวกันก็กล้าที่จะยืนหยัดสิ่งๆ ที่ถูกต้อง เหมาะสม และดี งานอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย แม้จะสวนทางกับกระแสสังคมก็ตาม (พรรณนิภา โสติพันธ์, 2544)

3.10 วิเคราะห์ “ ขบวนการสงขลาประชาคม ”

การเกิดขึ้นของสงขลาประชาคม เป็นการเคลื่อนไหวรวมตัวของกลุ่ม/องค์กรภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชนและปัจเจกชน จัดตั้งองค์กรในลักษณะองค์กรเครือข่ายประสานขึ้น โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากการการรวมตัวกันในนาม “กลุ่มคนรักบ้านเกิด” เพื่อดำเนินกิจกรรมโลกสดใสในบ้านเกิด ในเบื้องต้นกิจกรรมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสาร รวมไปถึงรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักรู้ถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของทะเลสาบสงขลา เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันร่วมกันความเป็นพลเมือง ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดของตนเอง เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการระดมพลังในภาคประชาสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ขึ้น โดยการยกระดับปัญหาทั่วไปให้กลายเป็นปัญหาสาธารณะ เพื่อให้ทุกส่วนในภาคประชาสังคม เข้ามามีส่วนแสดงความรับผิดชอบร่วมกันนั่นเอง

จากจุดเริ่มต้นในประเด็นทะเลสาบสงขลา ประสบการณ์ในการทำงานทำให้กลุ่ม/องค์กร ที่ร่วมกันดำเนินกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่องเรียนรู้ว่า ปัญหาที่เผชิญอยู่นั้นเรียกร้องวิธีคิดแบบรอบด้าน การพิจารณาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแบบแยกส่วน จะทำให้ไม่สามารถรู้เท่าทันหรือแก้ไขปัญหาได้จากปัญหาทะเลสาบสงขลา กิจกรรมโลกสดใสในบ้านเกิดจึงเติบโตขยายประเด็นในการดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อๆมา ไปสู่สายน้ำที่เกี่ยวข้องกับทะเลสาบ ไปสู่ป่าต้นน้ำ จนมาสู่คนซึ่งเป็นผู้สร้างปัญหา ประเด็นในการดำเนินกิจกรรมก็ได้จำกัดตัวเองอยู่เพียงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังมีประเด็นที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตทั้งในแง่ชุมชนเมือง ชุมชนประมงพื้นบ้าน หรือแม้แต่กิจกรรมด้านเยาวชน

ด้วยประเด็นปัญหาที่หยิบยกมาดำเนินกิจกรรมที่ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง การร่วมมือของกลุ่มองค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนปัจเจกบุคคล ที่เข้ามาร่วมงานจึงขยายตัวในการเชื่อมโยงออกไปอย่างกว้างขวางเช่นกัน เครือข่ายกิจกรรมโลกสดใสในบ้านเกิด จึงประกอบไปด้วยกลุ่ม/องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในเขตเมืองและชนบท รวมไปถึงประชาชนในเขตชนบท และชนชั้นกลางในเมือง จากการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ไม่เป็นทางการดังกล่าว ในที่สุดบรรดาแกนนำของกลุ่ม/องค์กร ที่เชื่อมโยงดำเนินงานร่วมกันมาตั้งแต่กิจกรรมดังกล่าว จึงมีความคิดที่จะพัฒนาการทำงานให้เป็นระบบและมีความชัดเจนมากขึ้น จึงนำไปสู่การก่อตั้งศูนย์ประสานงานและคณะกรรมการประสานงานสงขลาประชาคมขึ้นในที่สุด การเกิดขึ้นของสงขลาประชาคม จึงไม่สามารถใช้แนวคิด ตามที่กรอบการศึกษาของสำนักคลาสสิก (classical approach) หรือ สำนักพฤติกรรมรวมหมู่ (collective behavior approach) กล่าวไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นชั่วคราว มิได้ตกลงรับรู้กันล่วงหน้า ไม่มีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ ไม่มีบรรทัดฐานทางสังคม ไม่สามารถหาโครงสร้างของความสัมพันธ์ได้ ตรงกันข้ามสงขลาประชาคมมีประวัติความเป็นมาของตนเองที่ชัดเจน ไม่ได้มีต้นตอจากความไร้เหตุผล และไม่ใช้ความเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบชั่วคราวชั่วคราว แต่มีกิจกรรมดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นจึงว่า สงขลาประชาคม เกิดจากการที่กลุ่ม/องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ตลอดจนปัจเจกชนที่มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในแง่ที่มา กล่าวคือ มีทั้งกลุ่ม/องค์กรที่มีพื้นที่และประเด็นในการการทำงานทั้งในเขตเมือง เช่น กองทุนรักบ้านเกิด สงขลาฟอรัม ชมรมคนรักเมืองหาดใหญ่ โครงการพัฒนาชุมชนแออัดภาคใต้ เป็นต้น กลุ่มองค์กรที่มีพื้นที่

และประเด็นการทำงานในเขตชนบท เช่น กลุ่มรักสุขภาพ กลุ่มสภิงพระสร้างสรรค์ กลุ่มเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก โครงการแลได้เพื่อฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา เป็นต้น ความแตกต่างของกลุ่ม/องค์กรเหล่านี้จึงนำมาซึ่งความหลากหลายขององค์ประกอบของสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งมีทั้งประชาชนในระดับรากหญ้า (grassroot) อาทิกษัตริกร ชาวประมง และกลุ่มชนชั้นกลางในเมือง อาทิ นักธุรกิจ ข้าราชการ นักวิชาการ สถาปนิก นายแพทย์ เป็นต้น ซึ่งกลุ่ม/องค์กรและบุคคลเหล่านี้มาเชื่อมโยงกันได้ด้วย "สำนึกท้องถิ่น" เพื่อร่วมมือกันในการจัดการแก้ไข และ/หรือบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง และจากการที่การสงขลาประชาคมไม่ได้ประกอบไปด้วยชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการรวมตัวของกลุ่มคนที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น คนจนในเมือง ชนชั้นกลางในเมือง ทำให้แนวการวิเคราะห์แบบชนชั้นดั้งเดิม (classical marxist) ที่มองว่าการกระทำรวมหมู่ (collective action) เป็นเรื่องของความขัดแย้งทางชนชั้น ไม่สามารถใช้ในการอธิบายลักษณะโครงสร้างของสงขลาประชาคมได้

ลักษณะรูปแบบขององค์กรของสงขลาประชาคมนั้น เมื่อพิจารณาจาก การจัดโครงสร้างองค์กรโดยใช้เทคนิคที่กลุ่มแกนนำเรียกกันว่า "โครงสร้างแบบดาวกระจาย" กล่าวคือมีศูนย์ประสานงานและคณะทำงานเป็นแกนกลางนิวเคลียส เคลื่อนไหวทางความคิด จัดกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดการประสานงานและการเรียนรู้ระหว่างสมาชิก โดยแต่ละกลุ่ม/องค์กรที่ได้เข้ามาร่วมงานกับสงขลาประชาคม ยังมีความเป็นอิสระในตนเอง ทั้งในการดำเนินกิจกรรมของตนเอง รวมไปถึงในการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมในประเด็น ที่มีการประสานงานหยิบยกขึ้นมาเคลื่อนไหว ลักษณะดังกล่าวนี้ นายแพทย์อนันต์ บุญโสภณ อธิบายเพิ่มเติมว่า " แต่ละกลุ่มกิจกรรมก็เหมือนประชาสังคมหนึ่ง เมื่อแต่ละกลุ่มมาประสานงานเชื่อมโยงกันหลวมๆ ก็จะเป็นประชาคมขึ้นมา แต่ไม่ใช่ลักษณะรวมเข้าเป็นองค์กรเดียว" (สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2544) ทั้งนี้เนื่องจากการกิจกรรมหรือวาระ (agenda) ในการดำเนินงานของสงขลาประชาคมนั้นไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียว แต่มีความหลากหลายทั้งในเชิงประเด็นและเนื้อหาสาระ ตามแต่การนำเสนอของกลุ่ม/องค์กรสมาชิก รูปแบบโครงสร้างองค์กร จึงมีลักษณะเป็นโครงสร้างแนวราบ เน้นความเท่าเทียม และให้ความเป็นอิสระกับสมาชิกที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรม ลักษณะองค์กรและการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบดังกล่าวจึงแตกต่างจากขบวนการทางสังคมแบบเก่า ที่มีรูปแบบองค์กรในแนวตั้ง มีสายงานบังคับบัญชาที่ชัดเจน และมีวาระหรือกิจกรรมที่ชัดเจนตายตัว ดังเช่นเช่น ขบวนการชาตินิยม เป็นต้น รูปแบบองค์กรของสงขลาประชาคม จึงมีลักษณะเป็น "องค์กรเครือข่ายทางสังคม" (social network) ที่สมาชิกรวมตัวกันอย่างหลวมๆ มากกว่าที่จะเป็นองค์กรที่มีสายงานบังคับบัญชาอย่างชัดเจน การดำเนินกิจกรรมในแต่ละประเด็นจึงมีจำนวนกลุ่ม/องค์กรที่เข้าร่วมไม่เท่ากัน กิจกรรมมีลักษณะขึ้น-ลงเป็นลูกคลื่น สมาชิกจะเข้า-ออก ไม่แน่นอน (Kladermans ,1984)

ด้วยลักษณะโครงสร้างองค์กรในรูปแบบดังกล่าว การดำเนินงานในนามสงขลาประชาคมในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง คณะกรรมการประสานงานสงขลาประชาคม จะประสานงานไปยังกลุ่ม/องค์กรที่เชื่อมโยงเครือข่ายในการทำงาน เพื่อสร้างเครือข่ายในลักษณะ "เครือข่ายเชิงประเด็น" ขึ้นในการทำงาน โดยให้กลุ่ม/องค์กรที่ดำเนินกิจกรรมนั้นๆ หรือกลุ่ม/องค์กรที่ต้องการดำเนินกิจกรรมนั้นเป็นแกนหลักในการทำงาน เช่น ประเด็นประมงพื้นบ้าน ซึ่งมีองค์กรพัฒนาเอกชนโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง เป็นแกนหลัก คณะกรรมการสงขลาประชาคมได้ประสานงานกับกลุ่มองค์กรอื่นๆ เช่น กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มศึกษากาใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน กลุ่มวิทยาลัยวันศุกร์ ฯลฯ จัดตั้งเป็น "เครือข่ายพลเมืองสงขลา" ขึ้น เพื่อรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจกับสังคมถึงปัญหาที่แท้จริง หรือในประเด็น สื่อภาคประชาชน และการติดตามมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งได้มีการจัดตั้งเป็นเครือข่าย "กลุ่มสื่อท้องถิ่นเพื่อประชาสังคม" โดยมีกลุ่ม สงขลาฟอรัม เป็นแกนนำในการดำเนินการ เป็นต้น ลักษณะในการดำเนินงานดังกล่าว จึงคล้ายคลึงกับการทำหน้าที่เป็น ผู้ประกอบการของขบวนการ (Movement Entrepreneurs) ในการเป็นตัวกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมวลชนที่ไม่เป็นรูปเป็นร่าง และความต้องการของคนเหล่านี้ให้ประสานความร่วมมือและทำให้มีจุดประสงค์เดียวกันของขบวนการ ตามแนวคิดขบวนการทางสังคมที่ Kitchelt (1991 : 329 - 330) ได้กล่าวเอาไว้ในตัวเอง

ในด้านการดำเนินกิจกรรมในประเด็นการเคลื่อนไหวต่างๆของสงขลาประชาคมนั้น มีเป้าหมายอยู่ที่การระดมพลังในพื้นที่ของภาคประชาสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายนั้น ยุทธศาสตร์ในการดำเนินการที่สำคัญประการหนึ่งนั้นคือการเสริมสร้างอำนาจให้กับประชาชน โดยการเสริมสร้างความรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สงขลาประชาคมเรียกว่า กระบวนการ civic learning อันได้แก่ การเสริมสร้างความรู้ให้กับประชาชนเพื่อก่อให้เกิดตระหนักรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (พรรณิภา โสทธิพันธุ์, สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน 2544) โดยผ่านทางกิจกรรมต่างๆ นับเนื่องตั้งแต่กิจกรรมโลกสดใสในบ้านเกิด เวทีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของกลุ่ม/องค์กรเครือข่าย เช่น กิจกรรมของกลุ่มสงขลาฟอรัม วิทยาลัยวันศุกร์ รวมไปถึงกิจกรรมในประเด็นปัญหาสาธารณะในระดับประเทศ เช่น การร่วมรณรงค์เรียกร้องรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 การติดตามการปฏิรูปสื่อตามมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 เป็นต้น

การเสริมสร้างความรู้ให้กับประชาชนนั้น เป็นสิ่งสำคัญในทัศนะของแกนนำสงขลาประชาคม ดังที่นายแพทย์อนันต์ บุญโสภณ เห็นว่า การเสริมสร้างความรู้ให้กับประชาชนเป็นหัวใจสำคัญ เพราะหากเราจะให้ประชาชนเข้ามาทำอะไรเพื่อสังคม ต้องทำให้เขาได้ข้อมูลข่าวสารจนรู้สึกเห็นด้วยก่อน"(สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2544) กล่าวได้ว่า กระบวนการเสริมสร้างความรู้โดยใช้การดำเนิน

กิจกรรมเป็นการเสริมสร้างความรู้ให้กับประชาชนทั่วไปนั้น สงขลาประชาสังคมมีความมุ่งหวังเพื่อที่จะเสริมสร้างอำนาจของประชาชน ให้ขยาย/ยกระดับ และ/หรือหลุดพ้นจากความเป็น "ประชาชน" (people) หรือ "ราษฎร" (subject) ที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐ ในลักษณะ เป็นผู้เฝ้าที่คอยฟังคำสั่งและปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง โดยไม่มีข้อโต้แย้งหรือแม้แต่ตั้งคำถามต่อนโยบายหรือการปฏิบัติงานของกลไกของรัฐ มาสู่ความเป็น "พลเมือง" (citizen) ซึ่งมีความกระตือรือร้นและเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในเชิงรุก เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิด ของประชาชนในระดับปัจเจกชน ให้มีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถที่จะแก้ปัญหาของตนเองได้โดยไม่ต้องรอรับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้โดยการเชื่อมโยงประเด็นปัญหาในทุกกรณี ไปสู่การเมืองในภาคพลเมือง ซึ่งบทบาทการเมืองของภาคประชาสังคมนั้น สงขลาประชาคมได้นำเสนอว่า "การเมืองไม่ใช่เรื่องแค่การเลือกตั้ง การเมืองคือระบบชีวิตสาธารณะ" (พรธนิภา ไสตติพันธ์, สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน 2544) นั่นคือ ประชาชนจะต้องมีความตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องของบ้านเมือง ทั้งในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในระดับท้องถิ่น และประเด็นปัญหาในระดับนโยบายของรัฐ

การดำเนินงานของสงขลาประชาคม จึงเป็นความพยายามที่จะสร้างนิยามความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐในรูปแบบใหม่ ที่ประชาชนจะต้องไม่ตกอยู่ในสภาพเป็นเพียงแค่ปัจจัยทางการเมือง ซึ่งมีสิทธิในการกำหนดทิศทางของรัฐโดยผ่านระบบการเลือกตั้งหรือกลไกของรัฐสภาเท่านั้น การเมืองในนิยามของสงขลาประชาคม จึงมีแนวคิดในลักษณะสอดคล้องกับสิ่งที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ เรียกว่า การเมืองคือคุณธรรม (virtue) หรือ การเมืองคือกิจการเพื่อส่วนรวม มิใช่เรื่องของการแบ่งผลประโยชน์ หรือ การแย่งกันใช้ หรือแย่งกันหาอำนาจเพื่อเอาไปหาผลประโยชน์ส่วนตัว/เฉพาะส่วน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2543 : 17)

ด้วยวิถีคิดและแนวทางดังกล่าว ลักษณะการดำเนินงานหรือการเคลื่อนไหวของสงขลาประชาคมจึงไม่ได้มุ่งหวังที่จะเข้ามาช่วงชิงหรือยึดครองอำนาจรัฐ (state power) หรือเข้าไปต่อสู้อย่างไรก็ตาม ในปริบททางการเมือง (political society) ผ่านกลไกของรัฐ เช่น รัฐบาล รัฐสภา พรรคการเมือง ระบบราชการ ฯลฯ ดังเช่นขบวนการเคลื่อนไหวในยุคเก่า หรืออาศัยกลุ่มเป็นตัวแทนในการผลักดันเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิก โดยพยายามเข้าไปมีอิทธิพลต่อฝ่ายการเมือง ในการกำหนดนโยบายในขั้นตอนต่างๆ นับตั้งแต่ การกอนโยบาย การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินนโยบาย เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม หรือใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ของตน ตามแนวทางของกลุ่มผลประโยชน์ (interest group) แต่เป็นการต่อสู้เพื่อสร้างพื้นที่ทางการเมืองของตนเองในปริบทประชาสังคม (civil society) เพื่อกำหนดตำแหน่งแห่งที่ (position) ทางเอกลักษณ์ วัฒนธรรมของตน ผ่านทางกิจกรรมสาธารณะในประเด็นต่างๆ โดยเริ่มต้นจากกิจกรรม

รณรงค์การอนุรักษ์ ป่าพุทธรักษาสงขลา ในงานโลกสดใสในบ้านเกิดครั้งที่ 1 ในปีพ.ศ. 2534 ก่อนที่จะแตกตัวขยายประเด็นในการดำเนินกิจกรรมออกไปอย่างกว้างขวางสู่ประเด็นปัญหาอื่นๆ ตามการนำเสนอของสมาชิก

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากลักษณะทั้งหมดที่ได้กล่าวมา พบว่า สงขลาประชาคม มีลักษณะเป็นขบวนการทางสังคมแบบใหม่ (Social Movement) ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่ม/องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน และปัจเจกบุคคล ที่มีความแตกต่างหลากหลาย ลักษณะการเคลื่อนไหวจึงไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของชนชั้นใดเพียงชนชั้นเดียว แต่มีลักษณะข้ามกลุ่มข้ามชนชั้น แต่มีอัตลักษณ์ (identity) ร่วมกันในความเป็น "พลเมือง" ที่มีบทบาททางการเมืองในเนวรุก

ในส่วนของกิจกรรมการเคลื่อนไหวไม่มีเป้าหมายที่การแย่งชิงหรือการยึดครองอำนาจรัฐ หรือเข้าไปต่อสู้ในปริมนชลทางการเมือง ผ่านทางกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่ เช่น รัฐบาล นักการเมือง หรือในระบบราชการ แต่มีเป้าหมายอยู่ที่การระดมพลังในพื้นที่ของภาคประชาสังคม เพื่อสร้างพื้นที่ทางการเมืองให้กับตนเอง และมีความพยายามในการนิยามความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐในรูปแบบใหม่ จากการเป็น "ประชาชน" (people) หรือ "ราษฎร" (subject) ที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐ ในลักษณะเป็นผู้คอยฟังคำสั่งและปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง โดยไม่มีข้อโต้แย้งมาสู่ความเป็น "พลเมือง" (citizen) ซึ่งมีบทบาทกระตือรือร้นและเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในเชิงรุก ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ลักษณะดังกล่าวนี้ กล่าวได้ว่า เป็นความพยายามการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนรูปของค่านิยม อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของประชาชนเสียใหม่

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินกิจกรรมของสงขลาประชาคมจะพบว่า ไม่ได้เคลื่อนไหวผลักดัน หรืออาศัยกลุ่มเป็นตัวแทนในการผลักดันเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกหรือของกลุ่ม แต่เป็นการเชื่อมโยงไปถึงเรื่องของสาธารณะ โดยเริ่มต้นจากในระดับชุมชน ดังจะเห็นได้จาก กิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา กิจกรรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำเทพา เป็นต้น และต่อมาได้ขยายขนาดของกิจกรรมไปสู่ประเด็นสาธารณะในระดับประเทศ ดังจะเห็นได้จาก การร่วมรณรงค์ในประเด็น สื่อภาคประชาชน และการติดตามมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งได้มีการจัดตั้งเป็นเครือข่าย "กลุ่มสื่อท้องถิ่นเพื่อประชาสังคม" และ การร่วมรณรงค์เรียกร้องรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน (พ.ศ. 2540) ซึ่งมีการจัดตั้งเป็นเครือข่ายในนาม "สมัชชาจังหวัดสงขลาเพื่อการปฏิรูปการเมือง" เป็นต้น

ลักษณะของขบวนการสงขลาประชาคมนั้น กล่าวได้ว่ามีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิด ที่ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (ม.ป.ป.) ได้นำเสนอถึงลักษณะของ ขบวนการทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement) ไว้ว่า

- 1) ขบวนการดังกล่าว มีคนมากมายหลายกลุ่มคนในสังคมมาเข้าร่วม ไม่มีการกำหนดโครงสร้าง ทางสังคมที่ชัดเจน
- 2) มีความหลากหลายทางด้านความคิด ค่านิยม ไม่มีการครอบงำอุดมการณ์หลักที่ครอบงำจิตสำนึก เช่น ขบวนการมาร์กซิสต์แบบโบราณ (classical marxist)
- 3) มีมิติใหม่ของอัตลักษณ์ เช่น ความเชื่อ สัญลักษณ์ ความหมายใหม่ของชีวิต ซึ่งมิติเหล่านี้ ไม่เกี่ยวกับมิติเศรษฐกิจ มิติการผลิตอย่างที่เคยเน้นมาก่อน การปฏิบัติการของขบวนการ จะเน้นบทบาทของปัจเจกชนมากกว่า ปัจเจกชนที่มีจินตนาการสร้างสรรค์ ไม่เน้นการรวมหมู่ รวมกลุ่มที่มีแกนชักนำ ซึ่งต่างกับขบวนการแบบเก่า มีการรวมหมู่ รวมกลุ่ม ภายใต้การชี้นำ ขบวนการทางสังคมแบบใหม่
- 4) เป็นการเคลื่อนไหวของคน ที่สะท้อนชีวิตของคน ที่เห็นการแสวงหาชีวิต ความหมายของวิถีชีวิต การดำรงชีวิตแบบใหม่ ไม่ได้แสวงหาอำนาจ อำนาจการต่อรอง อิทธิพล หรือเพื่อเข้าไปมีอำนาจในการตัดสินใจทางการเมือง
- 5) การต่อสู้เน้นการวิพากษ์ระบบ ต่อต้านสถาบัน คัดค้านวิถีสังคมที่ดำรงอยู่ แต่ยึดมั่นในอธิปไตย ไม่ใช้ความรุนแรง หรือยึดอำนาจรัฐ
- 6) ปฏิเสธการเมืองกระแสหลัก โดยเสนอการเมืองแนวใหม่ ที่มีคุณภาพ มีหลักการใหม่
- 7) ให้ความสำคัญกับท้องถิ่นนิยม และความเป็นอิสระของท้องถิ่น ปฏิเสธอำนาจส่วนกลาง ปฏิเสธการรวมศูนย์

เมื่อนำลักษณะทั่วไปของ “ขบวนการสงขลาประชาคม” ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับสิ่งที่ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ได้นำเสนอตามที่ได้อ้างมา พบว่า มีลักษณะสอดคล้องกัน จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ขบวนการสงขลาประชาคม เป็นขบวนการทางสังคม (Social Movement) ในลักษณะที่สอดคล้องกับขบวนการทางสังคมในรูปแบบใหม่ (New Social Movement)